

Фабрика Алла Анатоліївна, кандидатка соціологічних наук, доцентка, доцентка кафедри філософії, політології та психології, Центральнoукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна
e-mail: fabryka.alla71@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-0882-4798

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕТИЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ПАРЛАМЕНТІ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ ЇХ У ПЕРІОД КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ 20-Х РР. ХХІ СТ.

Задля підтримання довіри громадян до законодавчого органу влади в парламентах різних країн вводиться система регулювання поведінки депутатів щодо питань етики. Виконувати свої завдання їй доводиться в складних політичних та соціокультурних умовах, високодинамічному інформаційному середовищі. У статті досліджуються проблеми функціонування системи етичного регулювання в парламенті Великобританії та способи подолання їх у період, з яким пов'язують її суттєві ціннісні та структурні перетворення.

Ключові слова: *парламент, громадська довіра, порушення етики в парламенті, система етичного регулювання, парламент Великобританії.*

Постановка проблеми. Парламент відіграє ключову роль у політичній системі країни. Займаючись розробленням законодавства, члени парламенту представляють інтереси своїх виборців у владі й покликані захищати їхні права, закріплені в конституції. Проте стійкість політичної системи парламент забезпечує лише будучи легітимним. Одним із значущих факторів у питанні легітимності виступає довіра [1, с. 164–165]. Вона залежить як від прийняття людьми способу, що ним депутати потрапляють до влади, так і від задоволення ними результатами роботи парламентарів. Разом із тим мають бути виправдані й очікування громадськості стосовно того, що країною управляють добропорядні люди. Але на поведінку депутатів значний вплив здійснює природа політики [2, с. 65–66]. Політика має справу з дефіцитним ресурсом – владою, вона конкурентна. Так, крім тих країн, де шанують і зберігають традиції аристократичного представництва, отримання місця в парламенті потребує непростой боротьби й перемоги на виборах. Переможці, задля збіль-

шення ймовірності продовження свого перебування у владі, згодом мають можливість впливати на зміну правил отримання посади та часто намагаються її використати, будучи змушені діяти в умовах жорсткого протистояння опонентам. Великого тиску депутати зазнають і з боку самого парламентського середовища як такого, де співіснують представництва політичних впадоби різних соціальних груп, які очікують на обов'язковий прийнятний результат у вирішенні своїх проблем. Крім того, статус депутата парламенту, який наділений відповідними повноваженнями та привілеями, є серйозним випробуванням для особистості політика щодо спокуси переслідувати власні інтереси. Ці та інші особливості роботи в парламенті раз за разом ставлять депутата перед необхідністю зробити складний вибір, пов'язаний з етикою. За таких обставин великого значення набуває система етичного регулювання в парламенті [3, с. 246–248]. Ураховуючи як політичні аспекти депутатської ролі, так і її представницькі функції, вона виступає «навігатором» для депутата в його парламентській роботі, готуючи до деяких етичних проблем на посаді й указуючи прийнятні в моральному сенсі способи їх уникнути.

Незважаючи на існуючі сумніви серед частини політиків стосовно необхідності упровадження системи етичного регулювання в парламенті, пов'язані з переконанням, що довіра до парламентарів та їхня легітимність визначаються голосами на виборах, за останні роки парламенти багатьох країн таку систему встановили, розглядаючи цей крок як виконання політичного завдання. Серед усіх доброю практикою вважається британська система етичного регулювання парламентської діяльності. Вона охоплює більшу частину етичних питань, що стосуються парламентарів, має органи як внутрішнього, так і зовнішнього незалежного контролю. У процесі пошуку оптимального варіанта системи етичного регулювання для роботи українського парламенту британську модель, на нашу думку, має бути досліджено. Однак вивчення її структури та механізмів правозастосування, які добре описано в науковій літературі, недостатньо. У дійсності будь-яка система етичного регулювання в парламенті являє собою досить складну практику. Тому особливий інтерес становлять проблеми, що виникають у процесі функціонування британської системи етичного регулювання парламентської діяльності, їхні причини та способи подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати досліджень системи етичного регулювання в законодавчому органі влади відображено в низці наукових публікацій. Безпосередньо британська система досліджувалася, зокрема, Елізабет Девід-Барретт. Вона провела аналіз відповідності траєкторії ймовірних реформ у регулюванні поведінки парламентарів після кризи 2021 р. до того, як недоліки системи сприймаються самими законодавцями [4]. Пітер Хеннессі пов'язав значне посилення навантаження на систему регулювання

з питань етики в парламенті Великобританії у XXI ст. з тим, що з влади пішли люди з традиційними політичними цінностями та високим рівнем індивідуального самоконтролю [5]. Піддав критиці таку точку зору в своїх працях Роберт Сондерс [6]. Аналіз загроз функціонуванню системи етики в британському парламенті зробив Стівен Філдінг [7]. Компетентна оцінка нещодавніх подій, пов'язаних із блокуванням Палатою громад рекомендацій Комітету зі стандартів та привілеїв і втручання в роботу всієї дисциплінарної системи парламенту висвітлювалася науковцями переважно в аналітичних статтях у британській пресі. Інформацію щодо регламентації процесу етики в парламенті Великобританії можна знайти і в таблицях порівняльних характеристик парламентів різних країн у праці «Парламентська етика в Україні. Реалії, потреби, перспективи» [8]. Проте в українській науковій літературі немає достатньої кількості публікацій, присвячених дослідженню роботи британської системи регулювання етики в парламенті.

Формулювання цілей. Метою статті є вивчення проблем функціонування системи етичного регулювання в парламенті Великобританії та способів їхнього подолання у період кінця XX – початку 20-х рр. XXI ст., з яким пов'язують її суттєві ціннісні та структурні перетворення.

Виклад основного матеріалу. Якщо основною причиною упровадження системи етичного регулювання в парламентах різних країн по всьому світу є необхідність підтримання довіри громадян до органа законодавчої влади, то перевіркою на міцність цієї системи, засобом виявлення проблем її функціонування та мотивацією до реформ у багатьох випадках слугують скандали, пов'язані з політичною корупцією. Поворотним етапом у сучасній історії розвитку системи етичного регулювання в парламенті Великобританії можна вважати 1990-ті рр., коли стало очевидним, що існувавший на той момент Комітет зі стандартів та привілеїв, який відповідав за контроль над поведінкою парламентарів, не справлявся зі своєю роботою. Парламент зачепила ціла серія скандалів, найбільш відомим з яких став «Гроші за питання» 1994 р., який завдав серйозного збитку репутації Консервативної партії та прем'єр-міністра Дж. Мейджора. Було встановлено, що члени парламенту за гроші ставили питання на розгляд від імені та в інтересах приватних осіб [9]. Випадки корупції серед парламентарів свідчили про їхню недбалість у дотриманні та забезпеченні дотримання високих стандартів з питань етики. Разом із тим у суспільстві мала місце й вельми поширена підозра, що насправді в парламенті відбувається набагато більше неправомірної поведінки, ніж про це стає відомо громадськості. Аби вплинути на ситуацію, у тому ж році Дж. Мейджор створив *Комітет зі стандартів у громадському житті*.

Очолений М. Ноланом Комітет вважав за необхідне наново сформулювати загальні принципи поведінки, що лежали в основі всього громадського

життя, оскільки зміни, які з часом відбулися в самих ролях та робочому середовищі політиків та інших державних службовців, вочевидь призвели до труднощів у розумінні ними того, що є, а що не є прийнятною поведінкою. Таким чином, у Першій доповіді Комітета Нолана (1995 р.) було представлено *Сім принципів громадського життя*. *Безкорисливість* – особи, які обіймають державні посади, повинні діяти виключно в інтересах суспільства. Вони не повинні робити це для того, аби отримати фінансову чи іншу вигоду для себе, своєї сім'ї або друзів. *Порядність* – особи, які обіймають державні посади, не повинні брати на себе будь-які фінансові або інші зобов'язання перед зовнішніми особами або організаціями, які можуть намагатися вплинути на них при виконанні ними своїх службових обов'язків. *Об'єктивність* – при виконанні державних справ, включаючи призначення на державні посади, укладання контрактів або рекомендацію окремих осіб для отримання винагород та пільг, особи, що займають державні посади, повинні робити вибір, виходячи з їхніх заслуг. *Підзвітність* – особи, які обіймають державні посади, є відповідальними за свої рішення та дії перед громадськістю та повинні піддаватися будь-якій перевірці, що відповідає їхній посаді. *Відкритість* – особи, які обіймають державні посади, мають бути максимально відкритими по відношенню до всіх рішень та дій, які вони здійснюють. Вони повинні обґрунтовувати свої рішення та обмежувати інформацію тільки тоді, коли цього явно вимагають більш широкі громадські інтереси. *Правдивість* – особи, які обіймають державні посади, зобов'язані заявляти про особисті інтереси, пов'язані з їхніми державними обов'язками, та робити кроки до розв'язання будь-яких конфліктів, що виникають, таким чином, аби захистити громадські інтереси. *Лідерство* – особи, які обіймають державні посади, повинні просувати й підтримувати ці принципи своїм лідерством та особистим прикладом [10, р. 14]. Разом із тим Перша доповідь стосувалася й тих питань, що викликали найбільше громадське занепокоєння. Так, парламент отримав рекомендацію розробити кодекс поведінки для депутатів, заснований на Семи принципах Нолана. Комітет рекомендував парламенту також процес, що мав забезпечувати реалізацію норм та правил, викладених у новому кодексі, у структуру якого пропонувалося включити незалежного парламентського уповноваженого зі стандартів та спеціальний комітет депутатів, який буде розглядати справи, представлені уповноваженим, й оцінювати його постанови. У тому числі рекомендувалося посилити Реєстр інтересів членів парламенту і зробити його обов'язковим [10, р. 3–4, 7–9]. Рекомендації Комітету Нолана парламенту стосовно контролю над поведінкою депутатів згодом були реалізовані та стали практикою.

Так, *Кодекс поведінки членів парламенту* в кожній палаті визначає загальні норми громадського обов'язку, особистої поведінки та обов'язок реєстру-

вати капіталовкладення. Він також містить загальні заборони на отримання хабарів, оплачувану адвокатську діяльність та зловживання інформацією. Зокрема, члени Палати громад зобов'язані задекларувати всі відповідні минулі та потенційні капіталовкладення перед тим, як брати участь в обговоренні питань, що стосуються цих капіталовкладень. Про відповідні капіталовкладення також необхідно повідомляти міністрів та інших державних службовців, а також будь-який постійний комітет, у якому член палати може виконувати функції, що стосуються цих капіталовкладень. Члени палати не можуть отримувати оплату за виступи в палаті. Вони також не можуть отримувати оплату за участь у голосуванні, поданні парламентських запитів, відтермінуванні розгляду резолюції, внесенні законопроекту на розгляд чи пропонувати внесення поправок до резолюції або законопроекту, або закликати колег або міністрів зробити це. Дійсні члени не мають права одночасно обіймати такі посади: військовослужбовці, поліцейські, цивільні службовці, деякі судові посади, священнослужителі, пери, членство у великій кількості громадських рад та трибуналів. Обмежень щодо працевлаштування після звільнення з посади немає. У палаті також призначено уповноваженого зі стандартів, який не є штатним співробітником палати, та спеціальний Комітет зі стандартів і привілеїв. Члени палати або громадяни повинні звертатися зі скаргами в письмовій формі до уповноваженого. Якщо доказів достатньо, уповноважений проводить попереднє розслідування і доповідає про висновки Комітету. Комітет проводить офіційне розслідування і вирішує, чи буде цей процес відкритим для громадськості. Комітет спрямовує справу до палати для подальшого розгляду. Палата може покарати своїх членів невикплатою зарплати та тимчасовим відстороненням від виконання обов'язків [8, с. 38–39, 46–47, 52–53]. Незалежного уповноваженого зі стандартів та спеціальний Комітет зі стандартів і привілеїв призначено також і в Палаті лордів.

Попри події 1990-х рр. та прийняті у зв'язку з цим заходи, англійський політичний історик П. Хеннессі вважав, що у той період при владі у Великобританії ще перебували «гарні хлопці». Зокрема, цим він пояснював відносну стабільність британської політичної системи за наявності її відчутних конституційних недоліків. Теорія «гарного хлопця», яка стала відомою 30 років тому, покладалася на те, що британські політики знають, де проходять неписані лінії конституції, та не переходять їх. Коли «гарні хлопці» переступали якусь невидиму межу та зловживали своєю владою, вони робили те, що роблять «гарні хлопці» – йшли з посади. П. Хеннессі був переконаний, що буква закону є менш важливою, ніж система, якою управляють гравці, які розуміють його дух [5, р. 5; 6]. Однак Р. Сондерс вважає цю теорію досить сумнівною, будь то опис минулого або пояснення теперішнього. На його думку, вона призводить до ризику неправильно описати як саме джерело британських

проблем, так і те, що є необхідним для їхнього розв'язання. Обґрунтовуючи свою точку зору, він відмічає, що британська політична культура не вважала політиків «гарними хлопцями», колишья вона була чутливою щодо поганої або неконституційної поведінки. Так, у 1887 р. історик лорд Актон у листі до єпископа Манделла Крейтона видав своє відоме попередження про те, що «влада має тенденцію розбещувати, а абсолютна влада розбещує абсолютно <...> Великі люди майже завжди погані люди <...> і презумпція винуватості має зростати у міру збільшення влади» [6]. Тим не менш навіть в умовах доброї системи формального контролю складно заперечувати необхідність самоконтролю з боку високопоставлених політиків, коли загальні моральні стандарти сприймаються ними як само собою зрозумілі. Уже тому теорія П. Хеннессі мала своїх прихильників, які вважали, що в цілому вона працює.

Ще одне найбільш значне викриття порушень в обох палатах парламенту Великобританії відбулося у 2009–2010 рр., коли було виявлено систему зловживань депутатами своїми видатками та грошовою допомогою. Цей скандал змусив шістьох міністрів піти у відставку, а багатьох інших залишити посаду депутата або прийняти рішення не балотуватися на виборах у 2010 р. Більше того, шість членів парламенту було визнано винними у злочинах, включаючи неправдиву бухгалтерію, шахрайство з видатками, неправдиві заяви та фальсифікацію. Двох членів Палати лордів також посаджено до в'язниці за неправдиву звітність [11; 12]. Крупний скандал 2013 р. був пов'язаний зі спільним розслідуванням телевізійного документального фільму ВВС «Панорама» та газети «Daily Telegraph», під час якого журналісти видавали себе за лобістів уявних груп («операція під прикриттям»). Три пери та один член Палати громад погодилися надавати різні послуги, у тому числі ставити на розгляд питання в парламенті та створювати міжпартійні парламентські групи в обмін на оплату. Це викликало звинувачення в тому, що вони порушили кодекси поведінки в своїх палатах [13, р. 20]. А у 2017 р. з'явилася серія звинувачень у знуцаннях та сексуальних домаганнях членів парламенту до своїх співробітників [14]. Саме ці скандали поставили під сумнів спроможність Комітету зі стандартів та привілеїв ефективно здійснювати свою роботу, забезпечуючи саморегулювання, коли поведінка депутатів оцінюється іншими членами парламенту. На думку Е. Девід-Барретт, вони посилили стурбованість громадськості тим, що депутатам не можна довіряти судити про поведінку своїх колег [4, р. 4]. У той же час результатом її ж дослідження стало припущення й щодо іншої причини не довіряти саморегулюванню: «... окремим членам, що працюють у Комітеті зі стандартів та привілеїв, іноді важко особисто судити про поведінку своїх колег, особливо тих, з ким у них можуть бути давні професійні або особисті стосунки. Додатковий дискомфорт виникає через те, що члени Комітету іноді люблять своїми колегами, щоб вони дотримувалися

лися певної точки зору з окремих випадків, незважаючи на те, що така поведінка є забороненою» [4, р. 5]. На це парламент відповів серією реформ, кожна з яких відсувала систему регулювання етики в британському парламенті трохи далі від моделі саморегулювання до посилення зовнішнього незалежного контролю. Хоча вона вже була гібридною за своїм характером, позиції прихильників більшого саморегулювання стали слабшими.

У 2015 р. П. Хейвуд та Дж. Роуз зазначали, що парламентська система етичного регулювання стала більш «заснованою на дотриманні» у тому сенсі, що нею все більше управляють за допомогою формальних правил, законів та кодексів, а не «заснованою на цінностях», де б основну увагу приділялося просуванню чесності й діям відповідно до принципів [15]. Починаючи з 2016 р. дедалі частіше стали з'являтися висловлювання про те, що принцип «гарного хлопця» зазнав краху. Процес Brexit призвів до конфлікту між різними гілками влади – парламентом, урядом та судами, а Вестмінстер вразила серія скандалів навколо поведінки міністрів та депутатів. Неписана конституція Великобританії виявилася вкрай неадекватною викликам ХХІ ст., пов'язаним із тим, що високопоставлені британські політики не визнавали неформальних обмежень. Залишалося зрозуміти, належить це до тимчасового відхилення чи є більш глибокою проблемою. Однак занепокоєння викликало не лише те, що «гарні хлопці», здавалося, залишили парламент, а й, як вважалося, вразливість існуючої системи контролю над поведінкою його членів, що виявила себе. Так, наприклад, Дон Батлер, яка назвала прем'єр-міністра Б. Джонсона «затягим брехуном» за те, що він казав неправду громадськості під час коронавірусу, вимушена була залишити залу засідань Палати громад до кінця дня за порушення парламентського етикету, оскільки, згідно з парламентськими правилами, депутатам не дозволяється звинувачувати один одного в брехні в палаті. Проте, незважаючи на численні заяви прем'єр-міністра, які вводять в оману громадськість і були каталогізовані журналістами, він не подав у відставку, що мав би зробити «гарний хлопець» [6].

Наступним проблемним етапом стала криза, що її пережила система регулювання етики в парламенті Великобританії восени 2021 р. Вона була пов'язана зі справою проти депутата-консерватора О. Петерсона. Після того, як він порушив правила Палати громад, лобіюючи інтереси двох компаній, що платили йому більше 100 000 фунтів стерлінгів на рік, уповноважений зі стандартів та Комітет зі стандартів та привілеїв рекомендували відсторонити депутата від членства в парламенті на 30 днів. Разом із тим виникла й загроза проведення додаткових виборів на його місце. Парламент має контроль над урядом, проте останній, на чолі з прем'єр-міністром, використовує парламентську більшість, втрутився у цю справу з метою призупинити процес відсторонення та перевірити роботу самого наглядового органу, який

розслідує правопорушення в парламенті. У результаті мав бути створений новий комітет з нагляду, представлений більшістю від консервативної партії. Передбачалося, що він розгляне не тільки справу проти О. Петерсона, а й чинну систему регулювання етики, переглянувши й самі правила для депутатів [16; 17]. Це був перший випадок блокування Палатою громад рекомендацій Комітету зі стандартів та привілеїв і втручання в роботу всієї дисциплінарної системи парламенту, що викликало гостру реакцію і було піддано різкій критиці з боку депутатів від опозиції та деяких торі. Існували небезпідставні припущення, що ініційована урядом реформа була пов'язана не лише зі справою О. Петерсона, а і з прагненням прикрити інші численні порушення. Професор політичної історії С. Філдінг пов'язав загрозу традиційному контролю частково з тим, що британські консерватори укорінилися у владі вже більше десяти років, а частково через особистість Б. Джонсона. За його словами, «Консерватори володіють величезною законодавчою владою завдяки значній парламентській більшості. Тому, якщо бізнес-лідери хочуть отримати доступ до вищих ешелонів влади, аби впливати на політичні рішення, найбільш простий шлях – через партію. А неофіційні кодекси, які обмежували політиків більш ранньої епохи, здається, мало що значать при панові Джонсоні, який часто кидав виклик таким обмеженням протягом усієї своєї неортодоксальної кар'єри» [7]. Усього через день від плану реформування відмовилися. Після того О. Петерсон подав у відставку з посади депутата.

Так, дії уряду за справою О. Петерсона, які суперечили найкращим традиціям британської демократії, знов порушили питання про те, як можна підтримувати високі етичні стандарти в парламенті. Тому Комітет зі стандартів в громадському житті вирішив, що йому необхідно переглянути роботу моральних регуляторів на практиці та вивчити, наскільки успішно нинішня інституційна архітектура відповідає початковому плану Нолана. На те, що існуюча система не працює належним чином, вказували й дані опитування, проведеного в липні 2021 р. незалежною британською консалтинговою компанією «Deltapoll» на замовлення Комітету при підготовці його доповіді. 20% населення вважали, що етичні стандарти депутатів є дуже високими та досить високими, 35% – що ані високими ані низькими, тоді як 44% – що вони досить низькі та дуже низькі. У цілому, 19% населення вважали, що стандарти поведінки депутатів на період опитування були вище, ніж п'ять-десять років тому, 37% – що залишилися такими, як і були раніше, при цьому 43% населення вважали, що вони стали гірше [18, р. 28–29]. У своїй 23-й доповіді «Дотримання стандартів громадського життя» Комітет, провівши глибоку аналітичну роботу, відмітив посилення тиску на етичні стандарти, чому сприяла низка соціальних та політичних тенденцій, що мають місце в сучасному суспільстві. Це, по-перше, значне покращання прозорості сфери громадсько-

го життя та зростання активності соціальних мереж, по-друге, зростаюча політична поляризація, по-третє, значне збільшення фактів залякування та серйозне огрубіння громадських дебатів. Усе це створило більш складне середовище для тих, хто прагне підтримувати високі етичні стандарти: жоден регулятор не може випередити темп циклу новин та соціальних мереж – про порушення в парламенті громадськості стає відомо набагато раніше, ніж система може відреагувати на них і вжити відповідних заходів; політична вигода партії надто часто вважається більш пріоритетною, ніж дотримання правил та норм, які підтримують етичні стандарти; усе більше проявляється тенденція бачити у противниках не опонентів, а ворогів, та спостерігається значне збільшення образ та залякувань, спрямованих на тих, хто обіймає державні посади, як виборні, так і призначені [18, р. 23–24]. Ці умови виводять дотримання високих етичних стандартів на рівень політичного завдання та сприяють збільшенню навантаження на роботу Комітету зі стандартів у громадському житті, необхідності постійного перегляду норм, структур та процедур, адаптуючи їх до світу, який змінюється. Так, Комітет визнав за потрібне змінити опис одного з Семи принципів Нолана, а саме – *Лідерство*, щоб вказати на значущість поважного ставлення до людей: «Ті, хто займають державні посади, повинні демонструвати ці принципи у своїй поведінці *та ставитися до інших з повагою* (курсивом позначено внесені зміни)...» [18, р. 34]. Було запропоновано й ряд інших змін. Зокрема, велику увагу зосереджено на моральних стандартах та механізмах в уряді, оскільки відмічалось, що саме ці області найбільш гостро потребують реформи. Комітет зі стандартів у громадському житті також дав консультації Комітету зі стандартів та привілеїв Палати громад щодо внесення змін у Кодекс поведінки для депутатів у зв'язку з рекомендаціями, викладеними у 23-й Доповіді.

Висновки. Основна проблема функціонування системи регулювання етики в парламенті – це її неспроможність повністю або навіть частково підтримувати високі етичні стандарти серед парламентарів аби мати значний рівень довіри до законодавчого органу влади в суспільстві. З часом з нею стикається кожна така система, що призводить до її трансформації на рівні норм, структури, процедур тощо. Важливим кроком, спрямованим на упередження порушень норм етики в парламенті Великобританії, і досвідом, вартим уваги, було, на нашу думку, створення у 1995 р. Комітету зі стандартів у громадському житті задля системного вивчення проблем етики і вироблення необхідних заходів для їхнього вирішення на регулярній основі. Реалізацію такого цілісного підходу можна вважати позитивним фактором для підтримання парламентської дисципліни.

Реакцією Дж. Мейджора на корупційний скандал у парламенті в 1994 р. було створення Комітету зі стандартів у громадському житті, тоді як Б. Джон-

сона у 2021 р. – боротьба з уповноваженим та парламентським комітетом задля пониження етичних стандартів. Те, що політичні лідери перестали бути «гарними хлопцями», кинуло виклик системі регулювання етики в британському парламенті й поставило перед нею нові завдання. Було внесено низку змін до Кодексу поведінки депутатів, проте інфраструктура, що забезпечує контроль над дотриманням положень зазначеного Кодексу, й досі не вважається задовільною. Існуюча тенденція, що спостерігається в її трансформації, – від самоконтролю до зростання зовнішнього контролю – розглядається як неоднозначна і така, що викликає багато запитань. Вочевидь, британська система регулювання етики в парламенті досягла меж своєї оптимізації за нинішніх умов, і рішення проблеми потребує змін цінностей та моральних настанов самої сучасної політичної еліти Великобританії.

Подальші дослідження в цьому напрямі можуть бути пов'язані з вивченням досвіду роботи Комітету зі стандартів у громадському житті: його завдань і повноважень, структури та професійного складу, зв'язків із дослідними центрами і порядку підготовки аналітичних доповідей-звітів тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Політологія : енцикл. слов. / В. М. Денисенко, Л. Я. Угрин, Н. М. Хома та ін. ; за ред. д-ра філос. наук, проф. В. П. Мельника. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. 406 с.
2. Політологія : підручник / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2013. 416 с.
3. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2015. 816 с.
4. David-Barrett E. Shirking Self-Regulation? Parliamentary Standards in the UK. *Public Integrity*. Pub. Date: 2022-06-10. DOI: 10.1080/10999922.2022.2075632. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10999922.2022.2075632?needAccess=true> (accessed date: 18.10.2022).
5. Blick A., Hennessy P. Good Chaps No More? Safeguarding the Constitution in Stressful Times. *The Constitution Society*. 2019. 18th November. URL: <https://consoc.org.uk/wp-content/uploads/2019/11/FINAL-Blick-Hennessy-Good-Chaps-No-More.pdf> (accessed date: 18.10.2022).
6. Saunders R. Has the «good chaps» theory of government always been a myth? The problem is not that our politicians are more devious but that we have stopped caring. *Prospect*. 2021. August 3. URL: <https://www.prospectmagazine.co.uk/politics/has-the-good-chaps-theory-of-government-always-been-a-myth-peter-hennessy-boris-johnson> (accessed date: 18.10.2022).
7. Castle S. Latest U. K. Scandals Show a System Rife With Insider Ties. *The New York Times*. 2021. Aug. 13. URL: <https://www.nytimes.com/2021/08/13/world/europe/uk-boris-johnson-cameron.html?action=click&module=RelatedLinks&pgtype=Article> (accessed date: 18.10.2022).

8. Суслова І., Флурі Ф., Бадрак В. Парламентська етика в Україні. Реалії, потреби, перспективи. Київ, 2017. 56 с.
9. All About Parliament: Case Study – Cash for Questions. *Britpolitics: study, learn, create, inspire*. URL: <https://www.britpolitics.co.uk/uk-parliament-cash-for-questions-1994/> (accessed date: 18.10.2022).
10. Standards in Public Life. First Report of Committee on Standards in Public Life. Chairman Lord Nolan. Volume 1: Report. London : HMSO, 1995. 109 p. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/336919/1stInquiryReport.pdf (accessed date: 18.10.2022).
11. Denis MacShane jailed for MP expenses fraud. *BBC News*. 23 December 2013. URL: <https://www.bbc.com/news/av/uk-politics-25494191> (accessed date: 18.10.2022).
12. The political costs of the 2009 British MPs' expenses scandal / edited by Jennifer van Heerde-Hudson. Houndmills, Basingstoke, Hampshire ; New York : Palgrave Macmillan, 2014. xiv, 221 p.
13. David-Barrett E. Lifting the Lid on Lobbying. The Hidden Exercise of Power and Influence in the UK. Transparency International UK, 2015. 76 p. URL: https://www.transparency.org.uk/sites/default/files/pdf/publications/TI-UK_Lifting_the_Lid_on_Lobbying.pdf (accessed date: 18.10.2022).
14. 'I can't report boss for bullying' – MPs' staff tell their stories. *BBC News*. 10 January 2018. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-42626741> (accessed date: 18.10.2022).
15. Heywood P. M., Rose J. The limits of rule governance. *Ethics in Public Policy and Management: A Global Research Companion* / edited by Alan Lawton, Zeger van der Wal and Leo Huberts. London ; New York : Routledge, 2016. P. 181–196.
16. Allegretti A. Tory MP avoids suspension after Boris Johnson intervenes in sleaze row. Owen Paterson escapes sanction after MPs vote for shake-up of rules on parliamentary conduct. *The Guardian*. 2021. 3 Nov. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2021/nov/03/tory-mp-owen-paterson-avoids-suspension-boris-johnson-sleaze-row> (accessed date: 18.10.2022).
17. Allegretti A. Boris Johnson makes U-turn over anti-sleaze regime for MPs. Commons expected to vote as soon as next week on suspending Tory Owen Paterson after PM's retreat. *The Guardian*. 2021. 4 Nov. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2021/nov/04/boris-johnson-makes-u-turn-over-anti-sleaze-regime-for-mps-owen-paterson> (accessed date: 18.10.2022).
18. Upholding Standards in Public Life. Final report of the Standards Matter 2 review. Chair, Lord Evans of Weardale. 2021. November. 103 p. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1029944/Upholding_Standards_in_Public_Life_-_Web_Accessible.pdf (accessed date: 18.10.2022).

REFERENCES

1. Denysenko, V. M., Uhryn, L. Ya., & Khoma, N. M., et al. (2014). *Politolohiia: entsyklopedychnyi slovnyk* [Political science: an encyclopedic dictionary] / za red. d-ra filoz. nauk, prof. V. P. Melnyka. Lviv: LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].

2. Trebin, M. P., Herasina, L. M., & Polishchuk, I. O., et al. (2013). *Politolohiia: pidruchnyk* [Political science: textbook] / za red. M. P. Trebina. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
3. Herasina, L. M., Pohribna, V. L., & Polishchuk, I. O., et al. (2015). *Politolohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Political science encyclopedic dictionary] / za red. M. P. Trebina. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
4. David-Barrett, E. (2022). Shirking Self-Regulation? Parliamentary Standards in the UK. *Public Integrity*. DOI: 10.1080/10999922.2022.2075632 Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10999922.2022.2075632?needAccess=true>.
5. Blick, A., & Hennessy, P. (2019). Good Chaps No More? Safeguarding the Constitution in Stressful Times. *The Constitution Society*. Retrieved from <https://consoc.org.uk/wp-content/uploads/2019/11/FINAL-Blick-Hennessy-Good-Chaps-No-More.pdf>.
6. Saunders, R. (2021). Has the «good chaps» theory of government always been a myth? The problem is not that our politicians are more devious but that we have stopped caring. *Prospect*. August 3. Retrieved from <https://www.prospectmagazine.co.uk/politics/has-the-good-chaps-theory-of-government-always-been-a-myth-peter-hennessy-boris-johnson>
7. Castle, S. (2021). Latest U. K. Scandals Show a System Rife With Insider Ties. *The New York Times*. Aug. 13. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2021/08/13/world/europe/uk-boris-johnson-cameron.html?action=click&module=RelatedLinks&pgtype=Article>.
8. Suslova, I., Fluri, F., & Badrak, V. (2017). *Parlamentska etyka v Ukraini. Realii, potreby, perspektyvy* [Parliamentary ethics in Ukraine. Realities, needs, perspectives]. Kyiv [in Ukrainian].
9. All About Parliament: Case Study – Cash for Questions. *Britpolitics: study, learn, create, inspire*. Retrieved from <https://www.britpolitics.co.uk/uk-parliament-cash-for-questions-1994/>.
10. *Standards in Public Life. First Report of Committee on Standards in Public Life. Chairman Lord Nolan* (1995). Volume 1: Report. London: HMSO. Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/336919/1stInquiryReport.pdf.
10. Denis MacShane jailed for MP expenses fraud. *BBC News*. 23 December 2013. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/av/uk-politics-25494191>.
11. Van Heerde-Hudson, J. (Ed.) (2014). *The political costs of the 2009 British MPs' expenses scandal*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave Macmillan.
12. David-Barrett, E. (2015). *Lifting the Lid on Lobbying. The Hidden Exercise of Power and Influence in the UK*. Transparency International UK. Retrieved from https://www.transparency.org.uk/sites/default/files/pdf/publications/TI-UK_Lifting_the_Lid_on_Lobbying.pdf.
13. 'I can't report boss for bullying' – MPs' staff tell their stories. *BBC News*. 10 January 2018. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/uk-politics-42626741>.

14. Heywood, P. M., & Rose, J. (2016). The limits of rule governance. In: Lawton, A., van der Wal, Z., & Huberts, L. (Eds.). *Ethics in Public Policy and Management: A Global Research Companion* (Pp. 181–196). London ; New York : Routledge.
15. Allegretti, A. (2021). Tory MP avoids suspension after Boris Johnson intervenes in sleaze row. Owen Paterson escapes sanction after MPs vote for shake-up of rules on parliamentary conduct. *The Guardian*. 3 Nov. Retrieved from <https://www.theguardian.com/politics/2021/nov/03/tory-mp-owen-paterson-avoids-suspension-boris-johnson-sleaze-row>.
16. Allegretti, A. (2021). Boris Johnson makes U-turn over anti-sleaze regime for MPs. Commons expected to vote as soon as next week on suspending Tory Owen Paterson after PM's retreat. *The Guardian*. 4 Nov. Retrieved from <https://www.theguardian.com/politics/2021/nov/04/boris-johnson-makes-u-turn-over-anti-sleaze-regime-for-mps-owen-paterson>.
17. Upholding Standards in Public Life. Final report of the Standards Matter 2 review. Chair, Lord Evans of Weardale. November 2021. Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1029944/Upholding_Standards_in_Public_Life_-_Web_Accessible.pdf.

Fabryka Alla Anatoliivna, PhD in Sociology, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Philosophy, Political Science and
Psychology,
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University, Kropyvnytskyi,
Ukraine

THE CHALLENGES TO THE OPERATION OF THE ETHICS SYSTEM THAT THE UK PARLIAMENT HAS HAD AND HOW TO ADDRESS THEM IN THE LATE TWENTIETH AND EARLY TWENTY-FIRST CENTURY

In order to maintain the trust of citizens in the legislature, parliaments around the world are introducing a system to regulate the conduct of MPs on ethical issues. It has to perform its tasks in a complex political, socio-cultural and a highly dynamic information environment. This article explores the challenges to the functioning of the UK ethical system and how to overcome them in a period that has been associated with its significant value and structural transformation.

Keywords: *parliament, public trust, breach of ethics in parliament, system of ethical regulation, UK Parliament.*

